

Р. В. Каламаж

**ПСИХОЛОГІЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ
СТУДЕНТІВ**

Навчально-методичний посібник

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2015

УДК 159.923.2: 378.1(075.8)
ББК 88
К 17

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 6 від 17 грудня 2015 року)*

Рецензенти:

Жигайло Н. І., доктор психологічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, професор кафедри менеджменту;

Засєкіна Л. В., доктор психологічних наук, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, професор кафедри загальної та соціальної психології;

Матласевич О. В., кандидат психологічних наук, Національний університет «Острозька академія», завідувач кафедри психології та педагогіки .

Каламаж Р. В.

К 17 Психологія професійної самосвідомості студентів : навчально-методичний посібник / Р. В. Каламаж. – Острор : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – 200 с.

ISBN 978-617-7328-20-8

У навчально-методичному посібнику розкрито зміст понять професійної самосвідомості та професійної Я-концепції, здійснено структурно-функціональний аналіз професійної самосвідомості, розглянуто питання діагностики рівня її сформованості. На прикладі майбутніх юристів розкривається питання цілеспрямованого формування професійної самосвідомості на етапі навчання у ВНЗ. Особливо увага приділена когнітивному та метакогнітивному підходам до виділеного предмета дослідження. Поручується проблема академічної Я-концепції та її зв'язку з навчальними досягненнями студентів.

Посібник адресований насамперед студентам психологічних та юридичних спеціальностей, аспірантам, а також може бути корисний тим, хто цікавиться проблемами особистісного та професійного розвитку.

УДК 159.923.2: 378.1(075.8)

ББК 88

ISBN 978-617-7328-20-8

© Каламаж Р. В., 2015

© Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
-----------------	---

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

1.1. Визначення обсягу та змісту термінів «самосвідомість» та «Я-концепція» в поняттєвому апараті сучасної психології	8
1.2. До питань методології дослідження професійної самосвідомості	15
1.3. Проблемні питання дослідження професійної самосвідомості та Я-концепції	31
Контрольні запитання та завдання	48
Список використаної і рекомендованої літератури	50

РОЗДІЛ ІІ.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

2.1. Поняття, основні ознаки та функції професійної самосвідомості	56
2.2. Обґрунтування моделі професійної Я-концепції як продукту розвитку професійної самосвідомості студентів	63
2.3. Структура та змістові характеристики професійної Я-концепції	74
Контрольні запитання та завдання	84
Список використаної і рекомендованої літератури	87

РОЗДІЛ ІІІ.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

3.1. До питання діагностики рівня сформованості професійної самосвідомості	94
3.2. Дослідження професійної самосвідомості у когнітивному та метакогнітивному вимірах	101
3.3. Вивчення професійної самосвідомості в умовах стильового підходу	119
3.4. Формування професійної самосвідомості студентів	124
Контрольні запитання та завдання	136
Список використаної і рекомендованої літератури	138
ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ	147
КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	149
ПІСЛЯМОВА	152
ДОДАТКИ	156
А. Модифіковані бланки спеціалізованого СД для оцінки професії, професіонала (за В. П. Серкіним)	156
Б. Тренінгова програма з розвитку професійної самосвідомості майбутніх юристів	160
В. Тренінгова програма розвитку професійно важливих якостей майбутніх юристів	178

ПЕРЕДМОВА

Сучасна професійна підготовка фахівців у ВНЗ не може обмежуватися тільки реконструктивними завданнями передачі професійних знань, умінь та навичок. Важко не погодитися з думкою, що в теперішньому суспільстві, яке швидко змінюється, фахівцеві, щоб бути успішним, уже недостатньо диплома про вищу освіту. Формується запит на саморозвиток особистості. Останнє неможливо здійснювати без адекватного усвідомлення свого особистісного та професійного Я. Тому для підвищення якості професійної підготовки, потрібно орієнтуватися на центральне новоутворення юнацького віку – професійну самосвідомість. Проте часто професійна самосвідомість студентів формується стихійно, що супроводжується низкою негативних тенденцій. Постає необхідність спеціальної, комплексної роботи з надання студентам допомоги в розвитку адекватної професійної самосвідомості та Я-концепції, сприяння особистісному та професійному самовизначенню.

Під час ознайомлення з науковою літературою привертає увагу досить велика кількість робіт, присвячених професійній самосвідомості та іншим близьким феноменам, які розглядають у цьому семантичному полі. Однак, на нашу думку, це свідчить не стільки про достатню розробленість проблеми, як про її велику складність та актуальність у сучасній психології. Зокрема відсутні узагальнені, інтегративні, концептуальні дослідження щодо періоду професійного навчання у ВНЗ майбутніх фахівців так званого «соціономічного типу професій», які за родом своєї діяльності будуть включені до активної взаємодії з іншими людьми, впливатимуть на них і прийматимуть щодо них відповідні рішення.

Закономірно постають питання: яка структура та динаміка професійної самосвідомості на етапі оволодіння професією у ВНЗ? Чим характеризується її становлення на різних етапах професійного навчання? Які умови сприяють успішному формуванню професійної Я-концепції? Як пов'язані специфіка соціономічних професій, що висувають відповідні вимоги до її суб'єктів, та особливості професійної самосвідомості? Якою є роль вищої освіти у становленні професійної самосвідомості студентів, що саме вона змінює у змісті їх уявлень про себе та в самоставленні?

Логічно передбачити, що змістові особливості кожної конкретної професійної діяльності ще більше конкретизують та диференціюють професійну самосвідомість. У цьому посібнику ми розглянемо це на прикладі юридичної професії, яка специфічно поєднує в собі суб'єкт-суб'єктний та суб'єкт-об'єктний принципи організації.

Мета навчально-методичного посібника полягає у виділенні найбільш актуальних проблемних дослідницьких аспектів, пов'язаних із конструктами професійної самосвідомості та професійної Я-концепції, розкритті основних сутнісних характеристик означених феноменів, окресленні засад їх емпіричного дослідження та організації спеціальної роботи з їх формування у ВНЗ на прикладі майбутніх юристів.

Завдання, зумовлені метою посібника:

- 1) ознайомити студентів з теоретико-методологічною базою вивчення професійної самосвідомості та професійної Я-концепції, виділивши найбільш проблемні дослідницькі аспекти;
- 2) виокремити та охарактеризувати сутнісні ознаки професійної самосвідомості;
- 3) обґрунтувати теоретичну модель професійної Я-концепції як основи професійного та особистісного розвитку;
- 4) охарактеризувати структуру та функції досліджуваних феноменів;
- 5) сформулювати у студентів уявлення про методи діагностики рівня сформованості професійної самосвідомості, а

також про можливості застосування когнітивного підходу до її дослідження;

б) окреслити основні засади розвитку професійної самосвідомості в умовах психологічного супроводу навчання у ВНЗ на прикладі майбутніх юристів.

У результаті студенти повинні орієнтуватися в базових теоретичних підходах до розгляду сутності професійної самосвідомості, **знати:** поняття, зміст, структуру, функції професійної самосвідомості; чинники та етапи її розвитку під час навчання у ВНЗ; підходи до виділення показників та критеріїв рівня сформованості; основні методи діагностики та засади формуючого впливу на професійну Я-концепцію. **Уміти:** складати програму та обґрунтовувати методики емпіричного дослідження професійної самосвідомості, реалізовувати основні засади побудови тренінгових програм для розвитку професійної Я-концепції та професійно-важливих якостей.

Представлені матеріали можуть бути використані викладачами ВНЗ під час проведення лекційних і практичних занять із курсів «Вступ до спеціальності», «Вікова та педагогічна психологія», «Юридична психологія», «Психологія та педагогіка вищої школи»; під час організації ознайомлювальної та виробничої практики студентів.

Навчально-методичний посібник адресований насамперед студентам психологічних та юридичних спеціальностей, а також може бути корисний усім, хто цікавиться проблемами особистісного та професійного розвитку.

Навчальне видання

Руслана Володимирівна КАЛАМАЖ

**ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ**

Навчально-методичний посібник

Редактор *І. Д. Пасічник*

Технічний редактор *Р. В. Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Н. О. Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *К. О. Олексійчук*

Коректор *Ю. Г. Шабатіна*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 11,62. Обл.-вид. арк. 9,99.
Наклад 100 прим. Зам. № 4-16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура «BookAntiqua».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Видавець СПД Свинарчук Р. В.
Тел. (+38067) 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 27 від 29 липня 2004 року.